

4. Een oeroud minutieus watersysteem

Het Reitdiepgebied ontstond op de grens van land en zee, waar beken en waterlopen vanaf het hoger gelegen Drents Plateau overgingen in een door de zee beïnvloed netwerk van getijdenrivieren en kreken. Om een bestaan op te bouwen, hebben de bewoners van het Reitdiepgebied in de loop der eeuwen een ingenieus en gelaagd watersysteem ontwikkeld, met zijlen, zwetsloten en greppels. De waterlopen zijn op verschillende plekken nog goed terug te herleiden naar de huidige natuurlijke oorsprong. Inmiddels is het watersysteem doorontwikkeld tot een

eenduidig systeem ingericht op twee functies: het afvoeren en draineren van water, en het doorspoelen van de sloten met IJsselmeerwater tegen verzilting. Een technisch systeem met één soort sloot, en één centraal peilbesluit. Met toenemende droogte is de beschikbaarheid van IJsselmeerwater niet vanzelfsprekend waardoor waterschaarste ontstaat en verzilting optreedt. Piekbuien leiden steeds vaker tot wateroverlast en afwateringsproblemen, waar de bestaande inrichting van kavels en sloten niet op is toegerust.

1. Ontstaansgeschiedenis bepaalt het gebied

De ontstaansgeschiedenis, vorming van de bodem, en ligging ten opzichte van stad en zee, hebben van het Reitdiepgebied een gevarieerd gebied gemaakt. Er zijn rondom het Reitdiepgebied grofweg vier gebieden af te tekenen: de opgeslibde Reitdiepoevers, de eilanden van Middag-Humsterland, de Ubbega-streek, en het gebied de Marne. Elk sterk verbonden door grote overeenkomsten in bodem en landschap, maar ook subtiel verschillend door variaties in landschappelijke structuur, bebouwing, gebruik, en identiteit. Efficiëntie en schaalvergroting leiden steeds vaker tot generieke maatregelen voor grote gebieden, of richten zich op slechts losse onderdelen. Hierin schuilt het risico dat lokale nuances en onderlinge samenhang verloren gaan.

3. Subtiele diversiteit in de bodem

Het Reiddiepg gebied kent een diverse aaneenschakeling van kleiafzettingen, hoogteverschillen en (grond)waterstanden, die voortkomen uit de gelaagde vorming door het wad en de Drentse beken. Vroeger waren deze verschillen duidelijk terug te herleiden in het landgebruik.

Boeren en bewerkers van de grond zijn vaak bewust van de lokale nuances, toch vraagt beleid en kostenefficiëntie steeds vaker voor monoculturen en generiek landgebruik. Dit landgebruik is niet alleen nadelig is voor de diversiteit van het gebied, maar wat ook op sommigen plekken kan leiden tot problemen (zoals wateroverlast of verdroging) doordat het landgebruik niet past bij de condities van de bodem.

LANDSCAPE COLLECTED

't Wad tot Stad

Aan de oevers van het Reitdiep, tussen de Waddenzee en de stad Groningen, ligt een van de oudste cultuurlandschapen van Noordwest-Europa. De bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische waarden maken dit gebied uniek en een aantrekkelijke plek om te wonen, werken en verblijven.

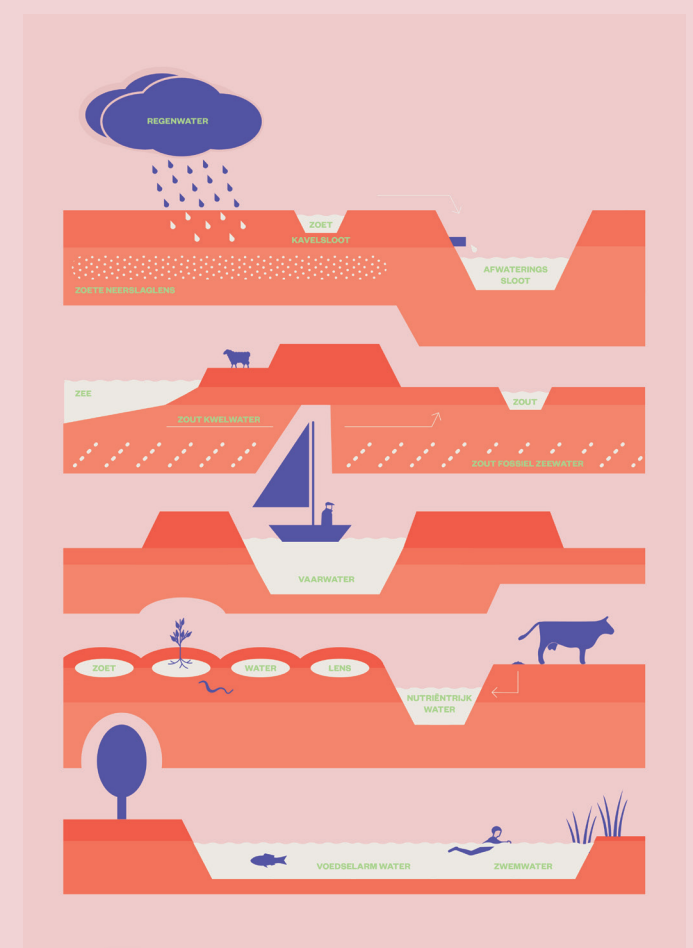
Nieuwe ontwikkelingen zetten het gebied onder druk. Om de omgeving van het Reitdiep en Middag-Humsterland ook in de toekomst leefbaar te houden voor bewoners, ondernemers en boeren, zijn veranderingen noodzakelijk. Daarom werken inwoners samen met de Landschapswerkplaats en een team van Landscape Collected* aan de landschapsvisie 't Wad tot Stad.

Aan de oevers van het Reitdiep, tussen de Waddenzee en de stad Groningen, ligt een van de oudste cultuurlandschappen van Noordwest-Europa. De bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische waarden maken dit gebied uniek en een aantrekkelijke plek om te wonen, werken en verblijven.

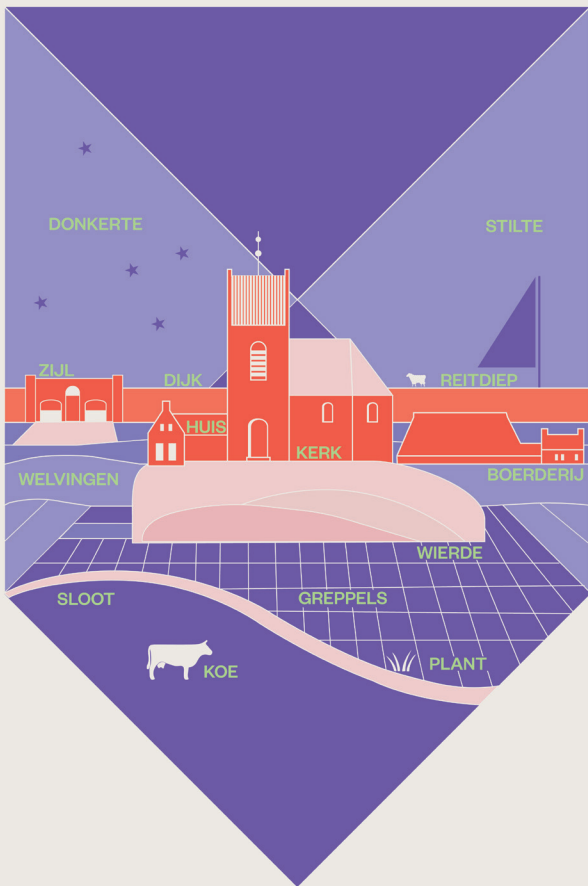
Nieuwe ontwikkelingen zetten het gebied onder druk. Om de omgeving van het Reitdiep en Middag-Humsterland ook in de toekomst leefbaar te houden voor bewoners, ondernemers en boeren, zijn veranderingen noodzakelijk. Daarom werken inwoners samen met de Landschapswerkplaats en een team van Landscape Collected* aan de landschapsvisie 't Wad tot Stad, met als doel: **“Het oudste cultuurlandschap van Noordwest Europa zichtbaar maken, waarbij boer en natuur een volwaardige toekomstbestendige plek heeft.”**

Als basis voor deze visie zijn in het najaar van 2024 vier kennisavonden georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten zijn, aan de hand van presentaties en gesprekken, de belangrijkste waarden van het gebied in kaart gebracht. Deze folder beschrijft deze waarden en vormt daarmee een beknopte basis voor de landschapsvisie.

*Team van LC bestaat uit Jorrit Albers, Jeroen Wiersma, Jouke Velstra, Merel Hondebrink, Tjessie Riemersma, Mans Schepers en medewerkers Landscape Collected.

Pamflet Kennisavond #4: Wonen en Recreatie

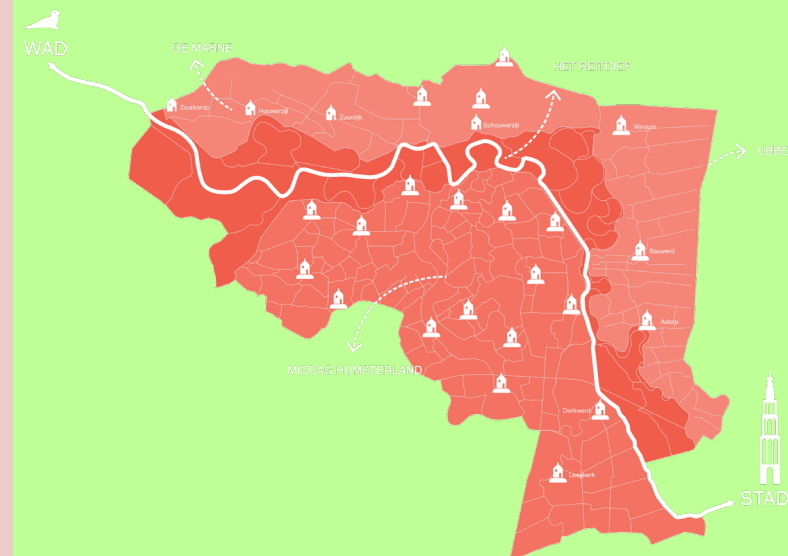

Pamflet Kennisavond #2: Erfgoed en Verandering

2. Ensemble van bebouwd en onbebouwd erfgoed

Het Reitdiepgebied is een waardevol, eeuwenoud cultuurlandschap. De geleidelijke ingebruikname van het gebied heeft gezorgd voor de samenkomst, en verweving, van bodem; waterlopen en waterwerken; wierden en dorpen; boerderijen, wegen en vegetatie. De samenhang en onderlinge afhankelijkheid van deze elementen, maakt het landschap bijzonder en uniek.

Toch wordt in de bescherming van het gebied weinig naar het ensemble als geheel gekeken of zijn niet alle onderdelen van het ensemble even goed beschermd. Onbebouwd erfgoed zoals dijken, sloten, greppels en paden zijn niet of minder beschermd dan gebouwd erfgoed (kerken, wierden, boerderijen en huizen). Door veranderend en/of intensiverend landgebruik dreigen dit erfgoed geleidelijk te verdwijnen. Een trigger voor het behoud van deze elementen ontbreekt.

Het gebied van 't Wad tot Stad met vier te onderscheiden gebieden.

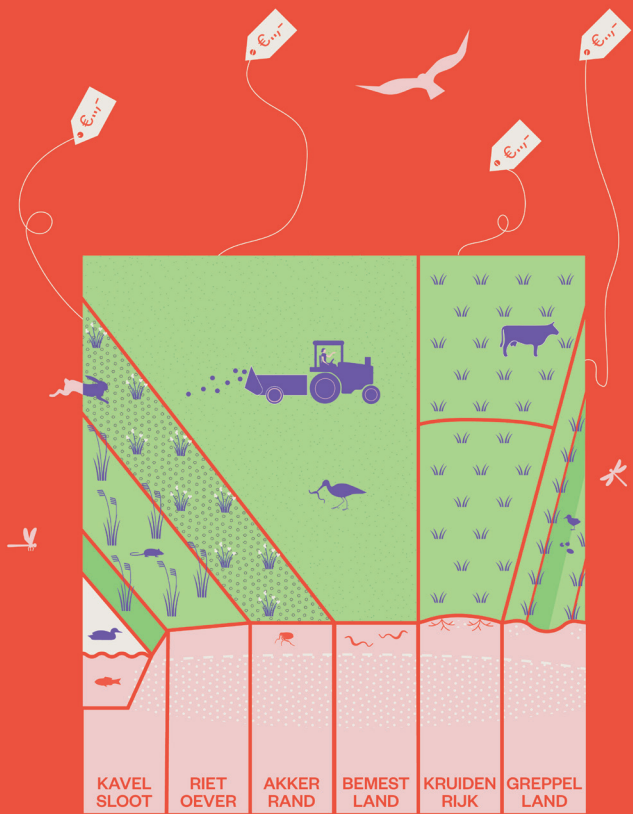
10. Het gebied als dorp

Van oudsher wordt er voor én door het dorp voor elkaar gezorgd: kerken, bakkers, kruideniers, scholen en kroegjes. Het waren voorzieningen waar je elkaar kunt ontmoeten en waar je met elkaar opgroeit.

In het Reitdiepgebied worden veel initiatieven georganiseerd en coöperaties gevormd, om de achteruit gang van voorzieningen tegen te gaan. Hierdoor worden voorzieningen als de buurtsuper behouden, en soms zelfs nieuwe voorzieningen opgericht.

Op gebiedsniveau, in de nieuwe vorm van de regionale gemeenschap, groeit het besef dat niet elke voorziening, in elk dorp, behouden kan blijven. Waar de oorspronkelijke dorpelingen vaak sterk verbonden blijven met hun eigen gemeenschap en diens dorpsidentiteit, omarmen de “nieuwe gebiedsdorpers” juist de bredere, regionale samenhang.

Bij het overeind houden van voorzieningen wordt om veel (vrijwillige) hulp gevraagd, doordat op kleine schaal een gezonde omzet vaak niet eenvoudig te behalen is. Deze afhankelijkheid van mensen is kwetsbaar omdat behoeften, vraag en aanbod van de bewoners niet altijd op elkaar afgestemd zijn.

Pamflet Kennisavond #3: Mens en Natuur

9. Erfgoed voor later

Door de eeuwen heen zijn in het Reitdiepgebied unieke landschapselementen ontstaan, zoals greppels, kerken, kerkenpaden, en dijken. Dit erfgoed was dynamisch: nieuwe elementen werden toegevoegd, uitgebreid, soms verdwenen deze weer. Tegelijkertijd waren deze veranderingen beperkt, ze veranderden slechts langzaam en bleven binnen de hoofdlijnen gelijk.

In de afgelopen decennia heeft dit erfgoed een stroomversnelling doorgemaakt. Nieuwe normen, waarden, en technische innovaties hebben geleid tot een verandering in het gebruik, waardoor veel van deze functies verloren zijn gegaan en nu door gebrek aan bescherming dreigen te verdwijnen. Toch blijken veel van deze (verloren) functies onverwacht weer van waarde, zoals de greppels als hotspots voor biodiversiteit en waterbuffering, kerken die nieuwe gemeenschapshuizen worden, en kerkenpaden die dienen als recreatieve wandelroutes door het landelijk gebied.

8. Eeuwenoude gedeelde wegen

Al eeuwenlang wordt het unieke landschap van het Reitdiep doorkruist door min of meer hetzelfde netwerk van kronkelende wegen. Deze wegen volgen de oevers van de oude waterlopen en verbinden de dorpen in het gebied met elkaar en de omliggende omgeving. Het fijnmazige netwerk aan kerkenpaden dat vroeger het dorp onderling met het ommeland verbond, en zorgden voor sociale cohesie, zijn inmiddels verdwenen, door schaalvergroting van de landbouw of doorsneden door bijvoorbeeld het van Starkenborgkanaal.

Op de resterende wegen delen fietsers, wandelaars, automobilisten en landbouwverkeer de beperkte ruimte. Een langzaam rijdende trekker kan het tempo bepalen voor snelverkeer; gebruikers moeten altijd rekening houden met extra reistijd. Het toenemende recreatieve gebruik door fietsers en wandelaars vraagt om exclusieve, recreatieve paden en korte verbindingen tussen dorpen. Extra wegen zorgen voor meer verharding en kunnen historische structuren doorsnijden. Tegelijkertijd is er een behoefte aan meer wegen en koesteren van het landschap. De karakteristieke wegenstructuur moet daarom zo veel mogelijk worden ingezet aan de nieuwe vraag naar netwerken.

5. Een biodivers landschap

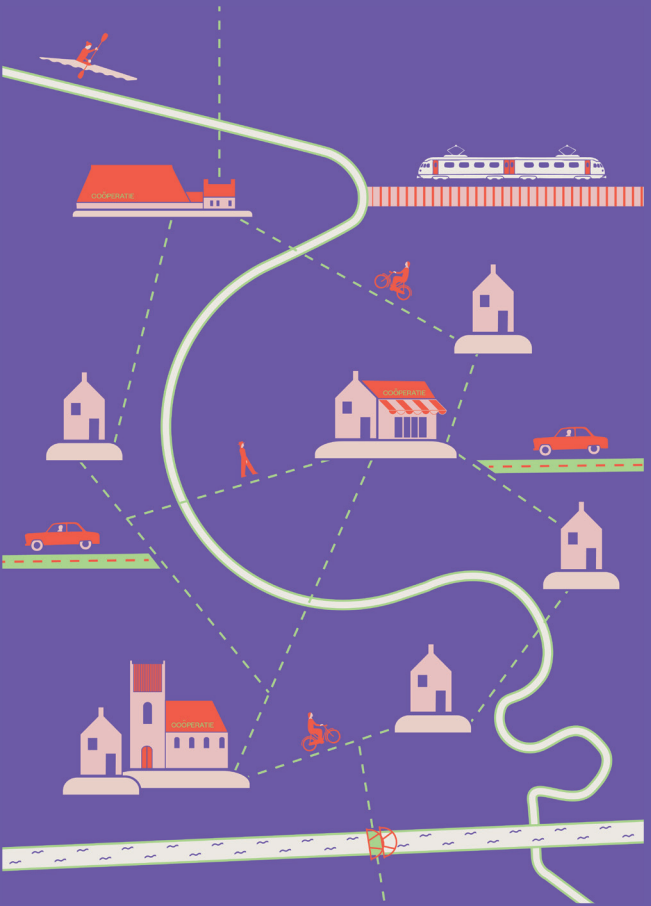
De vorming van het landschap op de overgang van zee naar land heeft van oudsher gezorgd voor een bijzondere soortenrijkdom. Planten en dieren hebben zich aangepast aan de geologische processen binnen het brakke waddensysteem, waar kleine hoogteverschillen subtiele overgangen tussen diverse leefomgevingen creëren. Met de indijking en ingebruikname van het gebied voor landbouw veranderde de ecologie; de biodiversiteit werd niet langer uitsluitend bepaald door de natuurlijke ondergrond en de daarop werkende processen, maar ook door de cultuur van menselijk handelen. Het nieuw ontstane evenwicht tussen (menselijke) cultuur, geologie en biologie leidde tot een brede variëteit aan kenmerkende en bijzondere soorten.

Door intensieve landbouw is deze biodiversiteit onder druk komen te staan. Snelle groeiers verdringen trage, gebiedseigen soorten, samen met de insecten en vogels die daarvan afhankelijk zijn. Gebalanceerd landgebruik en -beheer kunnen inheemse soorten meer ruimte geven, maar dit botst vaak met het verdienenmodel van boeren. Extensief beheer kost tijd en levert minder op, terwijl subsidies onzeker en beperkt zijn. Er is een betere balans nodig waarin landbouw en natuur samen kunnen floreren.

7. Stille en donkerte als niet-tastbare waarden

De beperkte bebouwing, industrie, wegen, en verlichting, maken het gebied een van de weinige plekken waar je wijds uitzicht hebt en sterren kunt zien in alle stilte. Donkerte en stilte en ook open ruimte geven een unieke waarde aan de woonomgeving, waar meer aandacht voor moet worden gemaakt. Tegelijkertijd zijn de kenmerken moeilijk te vatten en te beschermen.

Moderne ingrepen leiden tot een afname van de waardering voor de leefomgeving. Nieuwe ontwikkelingen, zoals de energietransitie, de toename van mobiliteit, de verlegging van vliegroutes en de lichtvervuiling door nieuwe bebouwing en industrie, dragen bij aan het verdwijnen van donkerte en stilte.

Pamflet Kennisavond #1: Bodem en Water

6. Een cultuurhistorisch landbouwgebied

Van oudsher is het Reitdiepgebied gebruikt voor landbouw. De dynamiek van de zee en de invloed van de mens hebben geleid tot onregelmatige kavels en een variëteit aan slootvormen, welvingen en greppels. Deze onregelmatigheden maken het voor boeren lastig om efficiënt en grootschalig hun land te bewerken. Het landschap bezorgt boeren een handicap om intensief het land te bewerken.

Om het gebied werkbaar te houden voor boeren, ontstaat er wrijving tussen enerzijds de maximalisatie van de landbouw en anderzijds het behoud van cultuurhistorische en natuurlijke waarden. De uitdaging is om mogelijkheden te vinden die de landschappelijke onregelmatigheden omzetten in een model waarin het optimum wordt bereikt tussen productiviteit, cultuurhistorie, natuurwaarde en het praktische nut voor de boer.